

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ

Приймак М.М.

Державний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту

Анотація. В статті представлені результати досліджень, дійсних в Україні і в зарубіжних країнах нормативно-правових актів, регулюючих діяльність вищих навчальних закладів фізкультурного профілю стосовно трудоустроювання випускників. Представлені рекомендації по удосконаленню соціальної і професійної адаптації молодих спеціалістів по фізичному вихованню і спорту.

Ключові слова: вищі навчальні заклади фізкультурного профілю, випускники вищих навчальних закладів фізкультурного профілю, ринок праці в сфері фізичної культури і спорту.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зміни та процеси, що відбуваються в економіці України, суттєво впливають на стан зайнятості населення, а також і на процес працевлаштування випускників, надання їм першого робочого місця. Фахівці [2, 8, 13] приділяють особливу увагу вивченню однієї з найсерйозніших соціальних проблем, пов'язаних із становленням ринку праці, – загрози безробіття для молодих фахівців, що закінчили вищий навчальний заклад (ВНЗ). Випускники ВНЗ – молоді фахівці – є однією з соціально малозахищених категорій населення. Тому сьогодні дуже актуальним є пошук шляхів розв'язання проблем, пов'язаних із покращенням такої ситуації. Передумовою цьому є врахування чинної нормативно-правової бази, що забезпечує процеси удосконалення вищої освіти та формування ринку праці випускників ВНЗ фізкультурного профілю.

Мета дослідження – проаналізувати стан нормативно-правового забезпечення системи вищої освіти та працевлаштування фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні.

Методи та організація дослідження. У процесі дослідної роботи використовувались такі методи дослідження: аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів. Дослідження проводилось протягом 2002 – 2004 років.

Результати дослідження та їх обговорення. Ситуація на ринку праці фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні є предметом занепокоєння не лише студентів та їх батьків, але й організаторів та керівників ВНЗ фізкультурного профілю. Вона є різною у регіонах країни, але загалом існує мало підстав для її оптимістичної оцінки.

Система вищої фізкультурної освіти залишається подрібненою між галузевими міністерствами. Через це недосконалим є механізм управління цією сферою, відсутня скоординована система. Досі використовуються освітні програми, що втратили економічну доцільність. Отже, у державному секторі вищої освіти не вдалося своєчасно ліквідувати неперспективні спеціальності та переорієнтувати ресурси на ті, що мають попит на ринку праці [10].

Розвинені країни вже давно створили законодавчу базу власної системи вищої освіти, удосконалили методи і структури управління нею [9, 15]. Згідно з рекомендаціями ООН стосовно молоді у багатьох країнах світу існує практика підготовки державних документів, проведення парламентських читань, що дозволяє отримати об'єктивний аналіз становища молоді, перспектив його поліпшення.

Приймак М.М. Нормативно-правове забезпечення системи вищої освіти та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів фізкультурного профілю в Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. - 2004. - №3. - С.127-131.

У Конвенції “Про сприяння зайнятості та захисту від безробіття”, ухваленій і затвердженій 1 липня 1988 р. у Женеві на Міжнародній конференції праці, зазначено: ”Значна частина молоді шукає свою першу роботу держава, керуючись національним законодавством, прагне ввести спеціальні програми, що сприятимуть отриманню продуктивної зайнятості для певних категорій осіб, які перебувають в несприятливому становищі таких, як молоді трудящі” [1].

В Україні такий підхід лише започатковується. Тому держава ухвалила ряд важливих рішень з цього приводу. Так, наприкінці 1993 року урядовою постановою перетворена в закон програма трансформації національної освіти “Освіта України XXI століття”. Однією з цілей реформи освіти була адаптація змісту програм і методики навчання до потреб місцевих ринків праці зі зміною акцентів у підготовці працівників [3].

До Закону України “Про освіту” введено положення щодо обов’язковості відпрацювання випускниками, якщо вони навчалися за державні кошти певного терміну за місцем направлення згідно з угодою [5].

У “Положенні про сприяння в працевлаштуванні випускників державних вищих і професійних навчально-виховних закладів України” гарантується “надання роботи за фахом на період не менше трьох років тим молодим спеціалістам-випускникам, потреба в яких була заявлена підприємствами, установами й організаціями” [11].

Поряд з цим, в постанові Кабінету Міністрів України “Про Програму зайнятості населення 1997 – 2000 роки” зазначається, що аналіз безробіття виявляє одну важливу закономірність: масова незайнятість завжди існує поряд з гострою потребою у кваліфікованих кадрах. Це завдання перш за все державне – захист трудових прав громадян. Цивілізоване суспільство повинне розуміти, що ринок праці – не є необхідністю, а є засобом реформування розвитку. Саме ринок дозволить нарешті нашій багатостраждальній економіці відібрати якісну робочу силу та відрегулювати порушені пропорції підготовки спеціалістів [12].

Однак становище з безробіттям в Україні, також і з безробіттям молоді, погіршується. Відсутність перспективи зайнятості на більш-менш добре оплачуваній роботі, за даними Державного центру зайнятості населення Міністерства праці України, призводить до того, що 40% молоді у великих містах та прикордонних регіонах працюють у так званій неформальній економіці [14].

З метою попередження безробіття Міністерством України у справах молоді і спорту спільно з іншими міністерствами, відомствами, організаціями розроблена і ухвалена Кабінетом Міністрів “Цільова програма сприяння зайнятості молоді на 1994 – 1995 роки”.

Велике значення для випускників закладів освіти усіх рівнів має також Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, згідно з яким держава гарантує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх закладах, професійних навчально-виховних і вищих закладах освіти. Також тут обумовлюється, що молодим спеціалістам – випускникам державних навчальних закладів, потреба в яких раніше була заявлена підприємствами, установами, організаціями, – надається робота за фахом на період не менше трьох років у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів [6, 11].

Дослідження становища молодих спеціалістів на сучасному ринку праці тільки розпочинається, йде нагромадження емпіричного матеріалу. Так, Український науково-дослідний інститут проблем молоді з 1991 р. здійснює низку комплексних програм, одна з яких – “Молодь за умов формування ринкових відносин” – безпосередньо стосується проблем становища молоді на ринку праці.

Незважаючи на економічну скруту, держава не припинила свого традиційного піклування про фізичну культуру і спорт. Доказом цього є ухвала Верховною Радою у 1993 р., уперше в історії країни, Закону України “Про фізичну культуру і спорт”, який забезпечує чітку законодавчу базу для її функціонування. Відповідно до Закону України “Про фізичну культуру і спорт” держава забезпечує підготовку та перепідготовку кадрів у сфері фізичної культури і спорту. Органи державної виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту, з питань освіти та охорони здоров'я з урахуванням пропозицій відповідних громадських організацій визначають потребу в фахівцях фізкультурно-оздоровчого та спортивного профілю.

Так, у “Концептуальних засадах подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні” одним із основних напрямів є “визначення та задоволення загальнодержавних і регіональних потреб у кваліфікованих кадрах; підготовка нового покоління спеціалістів, підвищення їх професіоналізму на всіх рівнях діяльності у сфері фізичного виховання і спорту” [7].

Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні підкреслює необхідність удосконалення системи підготовки фізкультурно-спортивних кадрів, кваліфікація яких відповідає б потребам суспільства [4].

Особливу увагу питанням кадрового забезпечення приділено в Цільовій комплексній програмі (ЦКП) “Фізичне виховання – здоров'я нації”. Відповідно до завдань ЦКП “Фізичне виховання – здоров'я нації”, яка затверджена Указом Президента України 12.09.1998 р. № 963, система кадрового забезпечення сфері фізичного виховання, фізичної культури і спорту має накреслити стратегію її розвитку в нових соціально-економічних умовах. Вона спрямовується на визначення основних складових системи кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту. Серед них:

- визначення прогностичних загальнодержавних і регіональних потреб у кваліфікованих спеціалістах різних сфер галузі, а також у розширенні та оновленні професійних знань спеціалістів, які працюють за фахом;
- оптимізація мережі навчальних закладів відповідно до державних, регіональних і галузевих потреб за кількістю і професійною структурою;
- підготовка нового покоління кадрів, підвищення їх професіоналізму на всіх рівнях діяльності у сфері фізичного виховання і спорту;
- створення нової системи переатестації кадрів, які працюють у сфері фізичного виховання і спорту;
- запровадження мобільної системи перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів, формування її методичного та інформаційного забезпечення відповідно до сучасних вимог;
- створення інтегральної наскрізної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів галузі на базі галузевих навчально-наукових комплексів (дитячо-юнацька спортивна школа – училище фізичної культури – інститут (університет) [16].

Висновки.

Аналіз наукових праць свідчить про те, що фахівцями активно дискутується проблема вдосконалення нормативно-правової бази вищої фізкультурної освіти. У роботах вітчизняних та зарубіжних авторів висвітлюються різні аспекти цієї важливої проблеми.

Водночас слід відмітити, що сучасним дослідникам не вдалось повністю висвітлити головні проблеми, які стосуються безпосередньо нормативно-правового забезпечення формування галузевого ринку праці та працевлаштування випускників ВНЗ фізкультурного профілю.

Приймак М.М. Нормативно-правове забезпечення системи вищої освіти та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів фізкультурного профілю в Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. - 2004. - №3. - С.127-131.

Потребує системного аналізу ринкове середовище діяльності ВНЗ. Слід визначити взаємозв'язки між ринком праці та ринком освітніх послуг у галузі фізичної культури і спорту, проаналізувати зміст відносин між суб'єктами названих ринків.

Детальної розробки потребують питання зворотного зв'язку ВНЗ фізкультурного профілю з їх випускниками і напрями моніторингу ринку праці галузі фізичної культури і спорту.

Рекомендації. ВНЗ фізкультурного профілю разом з Держкомспортом України доцільно розробити державну програму адаптації студентів до ринку праці, яка б чітко координувала діяльність суб'єктів ринку праці. У рамках цієї програми було б доцільно вжити таких заходів:

- раз чи двічі на рік проводити семінар (навчання, консультації, ділові ігри, лекції фахівців-практиків з фізичного виховання і спорту) з наданням інформації студентам про галузевий ринок праці;

- проводити ярмарки-презентації випускників ВНЗ фізкультурного профілю перед закінченням навчання у ВНЗ із залученням до участі потенційних роботодавців, кадрових агенств;

- внести пропозиції щодо розробки нормативної бази, яка буде сприяти забезпеченню працевлаштування випускників ВНЗ фізкультурного профілю;

- координувати та контролювати розподіл випускників за місцем майбутньої роботи;

- підтримувати зв'язки та проводити роботу з фізкультурно-спортивними організаціями – потенційними покупцями товару “робоча сила фахівця з фізичного виховання і спорту”;

- зробити пропозиції щодо розробки науково обґрунтованих прогнозів розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг;

- створити галузевий міжвузівський центр, який би займався питаннями розподілу студентів вивчав би попит на фахівців з фізичного виховання і спорту, ситуацію, що склалась в галузі; подавав би свої пропозиції щодо підготовки та розподілу випускників.

Література

1. Василенко П.М., Пастухов В.П., Дехтяренко В.П. Правове регулювання, працевлаштування громадян. – К., 1993. – 30 с.
2. Высшее образование: проблемы и перспективы развития // Вторые академические чтения / Мин-во образования Украины; Междунар. академия наук высшей школы. – К., 1995. – 203 с.
3. Державна національна програма "Освіта України XXI століття". – К.: "Райдуга", 1994. – 61 с.
4. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. – К., 24 червня 1994. – № 334/94. – 26 с.
5. Закон України “Про освіту”. – К., 23 березня 1996. – № 100/96 – ВР. – 36 с.
6. Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” (за станом на 15 жовтня 2000 р.) / Верховна Рада України. – К.: Парламентське вид-во, 2000. – 23 с.
7. Закон України “Про фізичну культуру і спорт”. – К., 24 грудня 1993. – № 3809 – XII. – 22 с.
8. Кахановський А., Колот А. Соціальне партнерство на ринку праці (офіційні документи, досвід, рекомендації). – К.: Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. – 1995. – 78 с.

Приймак М.М. Нормативно-правове забезпечення системи вищої освіти та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів фізкуль-турного профілю в Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. - 2004. - №3. - С.127-131.

9. Марцинковский И.Б. Университетское образование в капиталистических странах. Основные тенденции развития, проблемы и противоречия. – Ташкент, ФАН, 1981. – 192 с.
10. Освіта України в перехідний період. Міжнародний фонд відродження. – Київ. – 1997, 84 с.
11. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням”. Київ, 22 серпня 1996. – № 992. – 12 с.
12. Постанова Кабінету Міністрів України “Про Програму зайнятості населення 1997–2000 роки. Київ, 31 грудня 1996. – № 1591. – 6 с.
13. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1998 року). Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К.: УкрІСД, 2000 – 159 с.
14. Реформування ринку праці та соціальної політики в Україні / МОТ. Центральна та східноєвропейська група. – К., 1994. – 299 с.
15. Система высшего образования стран Запада, ч. 1, 2. – М., Изд-во Ун-та Дружбы народов, 1991. – С. 142 –164.
16. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». / Державний Комітет України з фізичної культури і спорту. – К., 1998. – 48 с.